

- KARACS ZSIGMOND 1987: Személynevek a földesi zsidók köréből. In: Névtani Értesítő 12: 162–182.
- KÁZMÉR MIKLÓS 1981: A párhuzamos személynévadás. In: Név és társadalom. A III. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Veszprém, 1980. szeptember 22–24.). Szerk.: Hajdú Mihály–Rác Endre. MNYTK. 160. 181–183. Budapest
- LADÓ JÁNOS–BÍRÓ ÁGNES 1999: Magyar utónévkönyv. Budapest
- MOLLAY KÁROLY 1938: Középkori soproni családnevek. Budapest
- ORTUTAY ANDRÁS 1976: Esztergom és környékének újjátelepítése a XVII–XVIII. században. In: Új Forrás 1976/3: 39–46.
- TÓTH LÁSZLÓ 1995: Barangolások a névmagyarosítás területén. In: Névtani Értesítő 17: 69–77.

GERSTNER KÁROLY

A VADOSFAI EVANGÉLIKUS ÉS AZ OSLI RÓMAI KATOLIKUS SZÜLETÉSI ANYAKÖNYVEK XIX. SZÁZADI KERESZTNEVEI

1. Vadosfa csendes kis falucska a Rábaközben. Ma kb. 80 lelket számlál. Bármely irányból közelítjük meg a települést, látszik a karcsú, magasba nyúló evangélikus templomtorony s mellette az alacsonyabb római katolikus templom tornya. Napjainkban – mint az előző századokban is – ez a település a környékbeli evangélikus lakosság anyaegyházközsége. A XIX. században hét falu egyházi anyakönyvezése történt itt. Az állandó jelleggel az egyházközséghez kapcsolódó települések keresztnéveit gyűjtöttem ki az anyakönyvekből. A hét település a következő: Vadosfa (280, 297), Gyóró (51, 125), Kisfalud (318, 586), Magyarkeresztúr (420, 575), Mihályi (577, 607), Potyond (240, 227), Zsebeháza (155, 225). A zárójelben szereplő számok az 1822. és az 1880. év evangélikus lakosainak számát jelentik.

Dolgozatom első részében a hét település névadási szokásait vizsgáltam. Ezek a faluk nem alkottak szoros gazdasági, kulturális közösséget, felekezetileg sem voltak egységesek, az evangélikusok mellett mindegyikben éltek római katolikusok is. A lakosság szociális rétegzettségje jelentős volt: a kisnemes, ügyvéd, táblabíró, bérlő, orvos mellett ott találjuk az iparosréteget, van tímár és bábsütő, szabómester és kalapos, csizmadia és fafaragó stb. De a mezőgazdaságban élők közt sem csak a földművesek szerepeltek, hanem kertészek, juhászok.

A második részben összehasonlítottam az evangélikus névadási szokások jellemzőit egy másik rábaközi település, Osló XIX. századi keresztnévadási szokásaival.

Osló a múlt században teljesen zárt település volt, paraszti gazdálkodás jellemezte, mindenki a földből élt. A falu zártságát erősítette mind a vasúttól, mind a forgalmasabb köztől való távolsága. Lakossága szintiszta katolikus, s már a középkortól híres Mária-búcsújáró helyként tartották számon a települést.

Száz év névanyagát tízévenként összegeztem és az adatokat összehasonlítottam. A változások jellege, kezdő- és végpontja hasonlóságot mutat a két különböző felekezetenél. Eltérések inkább a konkrét nevek divatossá vagy megunttá válásában mutatkoztak.

A névhasználati különbségeken túl sok érdekes nyelvi, helyesírási, szemléletbeli eltérést – időnként azonosságot – is tapasztaltam a két közösség anyakönyveiben. Például a Mihál és a Borbála írásmódja azonos, vagy az ikrek nevei gyakran Ádám és Éva, eleinte a megnevezésük az evangélikusoknál „egyhásiak”, a katolikusoknál „kettős gyermekek”.

2. A vadosfai evangélikus anyakönyv férfinevei

A XIX. században 4856 fiúgyermeket kereszteltek a vadosfai gyülekezetben. 54 különböző nevet viseltek azok, akik egy keresztnévet kaptak, 28-féle kettős keresztnévet találtam, ebből csupán egy (Lajos József) fordult elő kétszer. Kilenc személynek adtak három keresztnévet, kettőnek négyet és szintén kettőnek ötöt. Az anyakönyvben szerepel egy bárói család, ahol a gyermekek hét, nyolc, sőt kilenc elemből álló keresztnévet is kaptak, de ők nem az egyházközséghez tartozó helyen éltek, így az adataim között nem szerepelnek.

A több keresztnévet viselők az összes névhasználón belül nagyon kis arányt jelentenek, mivel ezek csupán egy-egy személyt jelölnek. Százalékosan kifejezve mindössze a névviselők 0,89%-a.

Az 54-féle névből 9 csak egyszer, 9 csupán kétszer, s ugyancsak 9-féle név tíznél kevesebbszer fordul elő a száz év folyamán. Ez a névanyag 1,58%-át foglalja magába. A ritka előfordulású nevet választók, illetve az egynél több keresztnévet viselők százalékos arányának összege 2,47%. Ez az adat azért meglepő, mert a névválasztók 97,53%-a gyakorlatilag 27-féle néven osztozik, ami a nevek nagy megterheltségét eredményezi. A megállapítást igazolja a század 10 legdivatosabb nevének statisztikai vizsgálata: a közösség tagjainak 82,3%-a ezt a 10 nevet használja: például 15,1%-os a János, 12,5%-os a József és 11,7%-os az István név megterheltsége.

Nem túl magas azon nevek száma, amelyeket a névviselők az egész században előnyben részesítenek. Az Antal (1,03%), Bálint (0,9%), Imre (1,3%), Zsigmond (1,8%) alacsony szinten van jelen a névanyagban, valamivel jelentősebb a Pál (3,5%) és a György (3,6%) név kedveltsége. A Lajos (6,1%), Ferenc (6,35%), Mihály (6,8%), László (7,2%), Sándor (9,5%) a névadók kedvelt nevei közé tartoznak, a legdivatosabbak azonban a már említett János, József, István. 14 férfinévet tart felszínen a névdivat ebben a században, közülük nyolc szerepel 6% föléi megterheltséggel.

Néhány névnél megfigyelhető, hogyan válik a divat részévé. 1847-ben egy Zsebeházán született gyermek kapta először a Dénes nevet. Tíz évvel később Vadosfán keresztelték a másodikikat, majd három év múlva Mihályiban választották ezt a nevet. A következő évtizedben már három fiúgyermek neve (1862, 1868, 1870). Az 1870-es évtizedben 15 viselője van a névnek – közülük hét Mihályiban

született – , a nyolcadik évtizedben 8%-os kedveltségével már az ötödik leggyakoribb név. Ezt követően kissé csökken a népszerűsége, de így is a nyolcadik helyen marad. Jól lehet követni, ahogy évtizedenként nő a nevet választók száma (1 – 2 – 3 – 15 – 39) az 1840-es évektől az 1880-as évekig. (1.sz.grafikon)

Hasonló sikertörténet figyelhető meg a Gyula névvel kapcsolatban is. A harmadik évtizedtől 30 éven át egy-egy előfordulás jelzi a név meglétét, aztán a hatodik évtizedtől meredeken ível fölfelé a pályája (6 – 11 – 18 – 23 – 32). Ugyan-csak gyorsan népszerűsödik a század második felében a Kálmán és a Géza név is.

Közkedveltek az ótestamentumi eredetű nevek: Ádám, Áron, Béla, Dániel, Dávid, Gábor, Illés, Jónás, József, Mihály, Sámuel. 1067 személy viselt 11-féle ószövetségi nevet (22%). Az újszövetségből való bibliai elnevezések jelentős hányadát adják a névanyagnak. (Természetesen ez a János és István kedveltségének köszönhető.) 2008 személynek (8-féle név, 40%) adtak újszövetségi eredetű nevet: András, István, János, Mátyás, Pál, Péter, Sándor, Tamás. A szentekről való elnevezés is helyet kapott a névadásban. 1593 személy viselte a 23-féle mártírológiumi nevet (33%). Ezek közül a Ferenc és a György korábbi századokban is közkedvelt, valamint párhuzamosan más felekezeteknél is szívesen választották : Alajos, Antal, Bálint, Benedek, Dénes, Dezső, Elek, Ernő, Ferdinánd, Gergely, Imre, Kálmán, Károly, Kristóf, Lajos, László, Márton, Miklós, Rudolf, Vince, Zsigmond.

Mindhárom csoport eredményét módosítja az a tény, hogy leggyakoribb előfordulású nevei nem csak az evangélikusok körében és nem csak ebben a században ennyire népszerűek (József, Mihály; János, István; Ferenc, György).

A magyar történelmi nevek száma a század utolsó harmadában megszaporodott. Talán a Béla nevet is inkább ide sorolhatjuk az Árpád, Endre, Gyula, Imre, Kálmán, Géza, Lajos, László, Zoltán mellett. Ugyanakkor látható, hogy az István név – talán túlzott hasznátsága miatt – egyre kisebb mértékben van jelen. Kiugróan magas szintet ér el a Lajos név a század utolsó évtizedeiben, a Sándor ebben a közösségben az évszázad kezdetétől szívesen választott név.

Ez a kb. 2000–2500 lelket számláló kis közösség társadalmilag erőteljesen eltérő helyzetű embereket foglal magába. A gazdag bérlő és kocsmáros, a jómódú ügyvéd, seborvos, táblabíró vagy kalapos; a tanító vagy a „polgár gazda” néven beírt parasztember és az egyszerű szolga már az anyakönyvi bejegyzés helyigényéből felismerhető. Egyértelmű kapcsolat van a keresztszülők mennyisége és a szülők társadalmi, anyagi helyzete között. A század elején szinte mindenkinél 2-3-4 a „kereszt szülék” száma, s csak kivételes a több keresztszülőpár. Később differenciáltabb a kép: az utolsó évtizedekben már egy keresztszülő bejegyzés is akad, de az sem ritka – a módosabb családoknál –, hogy 9-10 vagy akár 11 keresztszülője legyen a gyermeknek.

Az új, eddig nem választott nevek is tükrözik a társadalmi különbségeket, az új nevek általában valamelyik „Tekintetes nemes” címmel kezdődő családnál kerülnek be a névanyagba (Zoltán). A helyi értelmiség is fogékony az újra: lelkész gyermeke az Aladár, tanítóé az első Gyula, Kálmán, bírósági iktatóé az első Vince.

Eleinte két vagy több keresztnév adása a magasabb rangú családoknál volt divatban. A század második felében egyre nagyobb mennyiségű példa adódik az egyszerű gazda vagy szolgaemberek körében is a többelemű névadásra.

A József Erneszt Lajos (1825) édesapja orvos, a Húgó Lajos (1857) szülője ügyvéd, de a Miklós Dénes (1865) már egy takácsmester gyermeke, a Ferdinánd Miklós (1869) pedig egy kalaposé, a Lajos Tódor (1871) egy gazda fia.

Egy anyakönyv a tények bejegyzésén túl mindig sok érdekességet is magában hordoz. Megható vagy szomorú egyéni sorsokra, családi történésekre is rávilágíthat. A névadási szokásokhoz is nyújthat néha – nem általánosítható – gyakorlati magyarázatot. Egy orvoscsaládnak hat fia született: József Erneszt Lajos (1825), Kálmán Károly Augusztus (1827), Sándor Vidor Gyula (1829), Gyula János Ferenc (1831). Az első négy gyermek háromféle keresztnévet kapott, az ötödik fiú már csak kettőt (János Kálmán), a hatodik pedig egyszerűen csak Gusztáv lett.

A két- és többelemű keresztneveknél a szülő és/vagy valamelyik keresztszülő nevét is örökli a gyermek. A keresztszülők a legtöbb esetben a család mindegyik gyermekénél ugyanazok, így az egy családban élő többelemű keresztnévet viselőknél sok az azonos névelem. Például az első gyermek Kálmán László Lajos Aladár Elemér, a második gyermek István Ádám Lajos Antal Elemér, a harmadik László Lajos Ádám Rezső. Az apa Mesterházi Nagy Kálmán, az első gyermek első neve az apai keresztnév, a keresztszülők között pedig szerepel egy Elemér nevű.

A többelemű nevek esetén gyakoribb a szokatlan, ritka előfordulása, idegen hangzású keresztnév: Erneszt, Fridrich, Augusztus, Vidor, Móric. Több alliteráló név is akad: Kálmán Károly, Vince Viktor, vagy a végén rímel a név: Sándor Vidor. A hagyományosabb nevek között feltűnik a Sándor József. A megszokottabb névpárosítás nem mindig az egyszerűbb szülőkhöz kapcsolható: János Gyula szülője fűszerkereskedő, a Lajos Tódor egy gazda gyermeke.

Sor- szám	Név	Évtized / Névelőfordulások száma									
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.	Ádám	5	2	3	2	9	3	4		1	1
2.	Adolf								1		1
3.	Aladár									1	1
4.	Aloizius			1							
5.	András	1	2	3	2	3	2		1	1	2
6.	Antal	3	4	5	5	6	7	7	6	4	3
7.	Áron					1					
8.	Árpád										1
9.	Bálint	2	1	4	2	6	10	7	6	4	2
10.	Béla					1	1		2	7	5
11.	Benedek		1		1						
12.	Dániel				1	2	2				2
13.	Dávid		1				1		2	2	
14.	Dénes					1	2	3	15	39	19
15.	Dezső					1	1		1	1	2
16.	Elek				1	1		2	3		
17.	Endre										2
18.	Ernö							1	1	1	1

Sor- szám	Név	Évtized / Névelőfordulások száma									
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
19.	Ferenc	44	42	37	43	22	29	26	12	29	22
20.	Ferdinánd										1
21.	Gábor	10	2	1	1	6	8	7	7	7	7
22.	Gergely	1			2						1
23.	Géza						1	1	5	7	6
24.	Gusztáv				1						
25.	György	36	30	31	23	15	14	12	7	1	2
26.	Gyula	3		1	1	1	6	11	18	23	32
27.	Illés		2								
28.	Izidor				1						
29.	Imre	2	3	3	6	1	5	5	7	14	18
30.	István	94	69	68	60	57	73	50	30	34	28
31.	János	87	106	109	61	73	112	63	54	41	23
32.	Jenő						1		1		5
33.	Jónás	1	1				1				
34.	József	52	55	53	49	69	75	67	78	59	46
35.	Kálmán		1	1	1		2	3	5	7	12
36.	Károly	2		2	5	3		4	4	3	2
37.	Kristóf		2								

Sorszám	Név	1. évt.	2.évt.	3. évt.	4. évt.	5. évt.	6. évt.	7. évt.	8.évt.	9. évt.	10. évt.
38.	Lajos	5	1	8	9	20	34	26	65	67	57
39.	László	42	51	50	36	35	39	12	29	34	18
40.	Leánder	1									
41.	Márton	6	8	7	7	8	4	3	2	1	
42.	Mátyás					1					
43.	Mihály	66	44	44	40	41	32	21	12	16	9
44.	Miklós							9	6		5
45.	Pál	27	21	21	22	14	11	13	17	8	15
46.	Péter	22	14	18	3	6	1	1	3	2	
47.	Rezső									2	3
48.	Rudolf								1		
49.	Sámuel			1	2	3	5	3	3	6	2
50.	Sándor	22	10	19	36	60	64	58	82	60	48
51.	Tamás				2		2				
52.	Vince							1	1		
53.	Zoltán							1			5
54.	Zsigmond	9	8	13	5	13	11	9	11	6	462
Összesen		540	478	504	430	479	557	430	430	488	411
Nevek száma		23	24	24	30	29	30	29	29	31	37
Átlagos névterheltség		23,5	19,9	21,0	14,3	16,5	18,6	14,8	14,6	15,7	11,1

Kettős keresztnév:

1. Ernő György	16. Lajos József
2. Ferdinánd Bálint	17. Lajos Ödön
3. Ferdinánd Miklós	18. Lajos Tódor
4. Hugó Lajos	19. Miklós Dénes
5. Imre Géza	20. Miklós Elemér
6. Imre Lajos	21. Miklós Zoltán
7. Imre László	22. Ottó Móric
8. János Gyula	23. Pál Vilmos
9. János Kálmán	24. Sámuel János
10. Jenő Dénes	25. Sámuel László
11. Jenő Sándor	26. Sándor József
12. József István	27. Vilmos Móric
13. Károly Aladár	28. Zsigmond Károly
15. Lajos József	

Hármas keresztnév:

1. Béla István Mihály	6. Kálmán Károly Augusztus
2. György Rüdric Gyula	7. Sándor Gyula Rudolf
3. Gyula János Ferenc	8. Sándor Vidor Gyula
4. József Ernest Lajos	9. Vince Viktor Gusztáv
5. József Imre Kálmán	

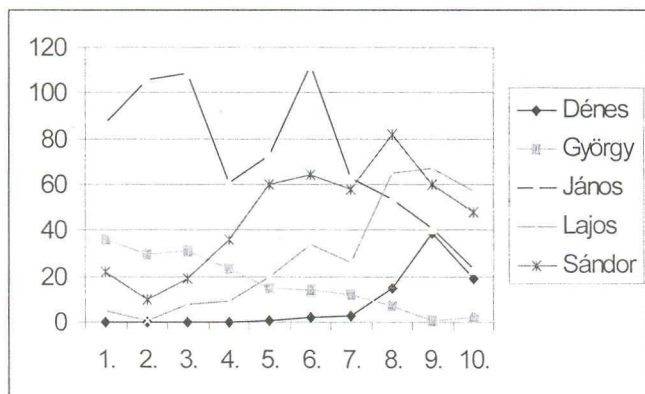
Négyes keresztnév:

1. László János Ádám Rezső
2. Lóránt Márk Ferenc Antal

Ötös keresztnév:

1. István Ádám Lajos Antal Elemér
2. Kálmán László Lajos Aladár Elemér

1. sz. grafikon: Öt férfinév évtizedenkénti előfordulása

3. A vadosfai evangélikus közösség női nevei

Az anyakönyvek 4560 egyelemű és 21 több elemből álló női keresztnévet tartalmaztak. A női névanyag 49-féle névből állt össze. Az egyetlen Júlia bejegyzést ugyanúgy, mint az egyetlen Rozának anyakönyvezett nevet külön névfajtnak sorszámoztam, noha nem egyértelműen önálló név. Az anyakönyvező lelkészek a női nevek bejegyzését érezhetően szabadabban végezték, mint a férfineveket. Előfordult Kata, Julinka, Zsuzsa, Eörzse, Fáni, Mári, Lina stb. beírás, így a Júlia is lehet a Julianna név rövidített változata vagy Rozáliáé a Roza. A Fánit (Franciska), Linát (Karolina) és a többi rövidebben bejegyzett nevet nem tekintettem önálló névnek.

1802-ből van az első adat a kettős keresztnévre (Terézia Mária), azonban később ritkán fordul csak elő. 18 különböző kettős névre akadtam és mindössze három esetben találtam három részből álló keresztnévet.

A női neveknél is megfigyelhető, hogy a nevek csaknem fele 10 alatti előfordulású (23). Ez száz év alatt 1,68%-os arányt jelent, azaz: a 49-féle névből 26-féle marad a névválasztó közösség 98,32%-a számára. Ennek természetes következménye a nevek erőteljes megterheltsége: átlagosan 179 személy használ egy-egy azonos nevet. Mivel az egyházközség tagjai hét faluból kerülnek ki, és ezekben a falukban eltérnek a családnevek, így a személynév az egyedítő, elkülönítő funkcióját mégis képes betölteni. Ennek ellenére tény, hogy a Julianna név 60 éven át a legelső helyet foglalja el, ez a leggyakoribb, ráadásul 16-22%-os megterheltségű név. A század maradék négy évtizedében ezt a szerepet az Eszter név veszi át: 14 és 20% közötti arányban a legkedveltebb női név.

A századvég felé közeledve – ahogy a férfineveknél is – a névválaszték nő, mégis az első tíz nevet viseli a majdnem 4600 személy 83,9%-a. Ez azt jelzi, hogy kevés név van használatban, különösen a lista élén állók rendkívül igénybevettek. A 49-féle névből tizet minden évtizedben választottak. (A táblázatban vastag szedéssel jelölve.) A már említett Julianna és Eszter mellett jelentős az Erzsébet aránya (10%).

Különös az Anna név sorsa. Eleinte nem szerepel az élvonalban, majd a 20-as évektől egyre gyakoribbá válik, elfoglalja a második, illetve a harmadik helyet. Aztán lassan kezd újból kiszorulni.

A század kezdetén az Évát még a névadók 18%-a választja, a századvégre szinte teljesen elveszíti kedveltségét (0,5%).

A Lídia ellenkező utat jár be: a század elején még csupán 2,1%-ban van jelen, a hatvanas években 16,5%-os a megterheltsége.

A hetvenes-nyolcvanas években a Mária mint divatnév még az evangélikus közösségeket is meghódítja, ekkor gyakorisága olyan nagy, hogy a kilencedik, majd a nyolcadik legdivatosabb név lesz (4,6%, 4,4%).

A Zsófia (4,25%), Terézia (5,7%) kedveltsége a század közepén a legnagyobb, Zsuzsannáé (7,5%) a század elején, később egyre kevésbé használják ezeket.

Az első 50 évben évtizedről évtizedre szinte ugyanaz a 10 név a legdivatosabb. 1850 után változik a helyzet, a névválasztási lehetőség is gazdagodik és a nevek

gyakorisága is más képet mutat. Az 1850-es években – az előző évtizedhez képest – szinte kétszeresére nő az Eszter nevet viselő személyek száma (46 → 87), de több más, hagyományosan sokszor választott névnél is nagy emelkedést tapasztalunk: Julianna (71 → 85), Lídia (44 → 59), Erzsébet (37 → 56), Anna (67 → 75); míg a Zsuzsanna (41 → 35), Terézia (41 → 36), Zsófia (38 → 21) nevet egyre kevesebb személy viseli. A hatvanas évektől megnő a nevek száma (a kezdeti 16-ról 32 lesz), ugyancsak jól látható, hogy ebben az időben az első 10 név kevésbé kapcsolódik a század eleji legdivatosabbakhoz. Új nevek váltak közkedveltté: Franciska, Ilona, Karolina, Mária. A századvég divatnevei is beépültek a névadási szokások közé: egyre több lesz az Ida, Irén, Irma, Jolán és Vilma. Egy-egy Lujza, sőt két esetben még a Margit név is megtalálható az anyakönyvekben.

Az ószövetségi eredetű bibliai nevek csoportjából eleinte a Julianna, Zsuzsanna, Éva, Sára, majd az Eszter és Lídia lesz a legkedvesebb. Az újszövetségi eredetűek közül az egész országban közkedvelt Anna, Erzsébet, majd később a Mária emelkedik ki. A mártírológiumi nevek sorában Katalin áll az első helyen, de gyakori a Borbála, Terézia, Rozália, Zsófia, Ilona és Emília is.

Sor- szám	Név	Évtized / Névelőfordulások száma									
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.	Ádel						1				
2.	Ágnes							1		1	
3.	Amália						1	1	1		1
4.	Anna	7	14	35	58	67	75	61	42	36	30
5.	Apolló									1	
6.	Aranka										2
7.	Bert								1		1
8.	Borbála	8	19	9	7	2	2	1			
9.	Eleonóra						2		1	3	
10.	Elmília			1			2	7	4	4	5
11.	Emma								1	2	5
12.	Erzsébet	97	89	55	60	37	46	36	41	40	25
13.	Eszter	1	5	4	13	46	87	73	77	96	56
14.	Eteka				1	5	2		5	4	2
15.	Éva	86	53	29	26	16	7	6	4	1	2
16.	Franciska				1		2		6	11	2
17.	Gizella							2	1	3	2
18.	Ida					1		2	7	10	11

[illegible]

Sor- szám	Név	Évtized / Névelőfordulások száma									
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
38.	Regina					1					
39.	Róza		1								
40.	Rozália		3	5	3	4	5	3	1	5	4
41.	Rozina	8	1	5	2	3	4	1	1	2	
42.	Sára	3	3	2	2	4		3		1	1
43.	Szeréna							1			
44.	Szidónia							1	3		1
45.	Terézia	20	30	30	41	36	40	22	22	9	10
46.	Tini									1	
47.	Vilma						1	2	5	5	4
48.	Zsófia	12	11	9	14	38	21	27	38	15	10
49.	Zsuzsanna	48	59	50	52	41	35	25	13	9	9
Összesen		476	482	374	424	448	514	480	483	479	401
Nevek száma		16	19	17	30	21	24	28	32	36	33
Átlagos névterheltség		29,7	25,3	22,0	14,3	21,3	21,4	17,1	15,0	13,3	12,1

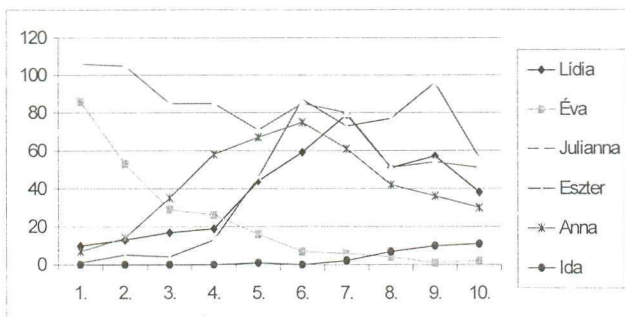
Kettős keresztnemek:

1. Ada Friderika	11. Karolina Zsuzsanna
2. Aranyka Emília	12. Ludovika Klementína
3. Atala Anna	13. Margit Róza
4. Atala Aranka	14. Mária Anna
5. Erzsébet Ida	15. Mária Valéria
6. Eszter Ilka	16. Mária Zsuzsanna
7. Franciska Etelka	17. Szeréna Karolina
8. Gizella Vilma	18. Terézia Mária
9. Ida Ilona	
10. Ilona Eszter	

Hármas keresztnemek:

1. Franciska Erzsébet Mária
2. Minka Róza Jolán
3. Terézia Gizella Vilma

2. sz. grafikon: **Hat női név évtizedenkénti előfordulása**

4. Összehasonlítás: a vadosfai evangélikus közösség és az osli római katolikus egyházközség lakosainak névadási szokásai

A rábaközi hét falu evangélikusait magába foglaló vadosfai anyakönyvben több mint 9000 keresztnemet találtam. Az evangélikus névadási szokásokat, a kapott eredményeket egy ugyancsak a Rábaközben található, de kivétel nélkül római katolikusok által lakott falu, Osli névviseleti szokásaival hasonlítottam össze.

Osli kb. 20 km-re északra található az emlegetett településektől. Egészen más jellegű település, míg az előzőek felekezeti szempontból vegyes lakosságúak, ez szintiszta katolikus, sőt Mária-búcsújáró hely, így erőteljes a Mária-kultusz. Osliban mindenki a földművelésből, állattenyésztésből élt, egynemű paraszti réteg alkotta a faluközösséget, anyagi helyzetük természetesen falul belül heterogénnek tűnt, de csupa kisparaszti gazdaság tartotta el a lakosságot a vizsgált időszakban. A XIX. században a faluban a lélekszám az 1000 főt közelíti, a századvég táján ezt kicsit meghaladja (1880-ban 1025 fő, 1900-ban 1231 fő). 1765 férfi és 1674 női nevet

anyakönyveztek a múlt században. A lélekszám tekintetében az evangélikus és a katolikus közösség eltér, a százalékos arányok mégis jól összevethetők. Különös egybeesés, hogy mind Vadosfán, mind Osliban sok évtizeden át egy személy szolgálja a híveket: Vadosfán Horváth János (1826-1880), Osliban Jáky Ferenc (1844-1885). Az adatok tanúsága szerint az evangélikus gyülekezetben az állandóságot biztosítja a hosszú ideig ott szolgáló lelkész, míg Osliban új színt, változatosságot eredményez a tevékenysége.

A század első felében évtizedenként megvizsgáltam a leggyakoribb neveket, s azt tapasztaltam, hogy – nagyon csekély mértékben – az evangélikus névelőfordulás színesebb. Azonban a többféle név mögött több névválasztó áll, így a névmegterheltség mégis ott lesz magasabb.

<i>Évtized</i>	1.		2.		3.		4.		5.	
Felekezet	ev.	kat.	ev.	kat.	ev.	kat.	ev.	kat.	ev.	kat.
Férfi nevek száma	23	21	24	20	24	25	30	19	29	36
Női nevek száma	16	11	19	15	17	12	19	11	21	30

Az első négy évtizedben láthatóan gazdagabb az evangélikusok névválasztási lehetősége. Különösen igaz ez a női nevekre. Az ötödik évtizedben már fordulatot látunk, ez annak köszönhető, hogy Osliban 1844-től Jáky Ferenc plébános irányítja a névválasztást. A családnevek megterheltsége folytán sok egyforma nevű ember él a faluban, így a lelképásztor a keresztnévválasztást igyekszik befolyásolni. A század második felének adatai igazolják tevékenysége sikerét.

<i>Évtized</i>	6.		7.		8.		9.		10.	
Felekezet	ev.	kat.	ev.	kat.	ev.	kat.	ev.	kat.	ev.	kat.
Férfi nevek száma	30	54	29	50	34	57	31	59	37	37
Női nevek száma	24	47	28	52	32	44	36	44	31	35

Jáky Ferenc 1885-ben bekövetkezett halála után a névféleségek száma erősen csökken, visszatérnek a korábbi hagyományos nevek, ezek válnak ismét megterheltebbekké. Az utolsó évtizedben kiegyenlítődik a két felekezet névválasztási lehetősége, a nagy különbségek eltűnnek.

**Az első három leggyakoribb név százalékos aránya
az összes névhez viszonyítva**

évtized		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
ffi	ev.	45,7	48,1	45,6	39,6	42,1	46,7	43,8	45,3	38,1	36,8
	kat.	40,8	48,1	40,5	44,6	26,1	14,9	18,1	16,8	24,4	29,9
nő	ev.	60,8	54,8	52,8	47,9	41,1	48,0	48,4	37,1	43,2	37,4
	kat.	62,3	59,5	52,2	49,3	32,5	22,9	17,8	24,9	23,7	37,1

A táblázatból a nemek szerinti névadási különbségek jobban kitűnnek, mint a felekezeti eltérések. Két-két évtizedtől eltekintve mindenütt a női nevek megterheltebbek, a kivételek is csekély különbséget mutatnak. Különösen jól látható ez a század első felében. Másik eltérés a felekezetek között mutatkozik a férfinévválasztásban. A katolikusoknál kisebb arányt tesz ki az első három név az összes névből, mint az evangélikusoknál, azaz Osliban kevésbé megterheltek a férfinevek.

A század első négy évtizedében a katolikusok női névválasztása szürkébb, egyhangúbb, az ötödik évtizedtől feltűnő a névgazdagság, az első három név megterheltsége rohamosan csökken.

Jellegzetes különbség a két felekezet névadásában a két- vagy többemű keresztnevek előfordulása. A katolikusoknál nagyon kis számban találunk rá példát. Férfiaknál 0,3%-nyi, és mindegyiket (Elemér Károly, Géza István, Géza Zsigmond, Ignác Lajos, István János, János József) a századvégen anyakönyvezték; a nőknél 0,2%, ami négy nevet jelent (Mária Magdolna, Mária Paulina, Mária Valéria, Vilma Janka) és közülük három Máriához kapcsolódik.

Az evangélikus közösségben jóval gyakoribb: férfiaknál 0,9%, nőknél 0,45%.

Az eltérések okát az egyházközségek más-más szerkezete is magyarázza. A hét egymástól is távol eső település más szociális, felekezeti, kulturális háttérrel kapcsolódik a vadosfai egyházhoz, mint a zárt, szinte minden tekintetben egynemű település a plébánosához. Osliban a pap, a tanító befolyása erős, a katonaság, illetve a környékbeli uradalom hatása idézhet elő esetleges változásokat.

Az első 10 leggyakoribb férfinév rangsora a két felekezet között – mint azt az alábbi táblázat adatai is bizonyítják – sok hasonlóságot mutat.

	evangélikus	%	katolikus	%
1.	János	15,1	József	9,0
2.	József	12,5	János	8,7
3.	István	11,7	István	4,8
4.	Sándor	9,5	Mihály	4,0
5.	László	7,2	Antal	3,9
6.	Mihály	6,8	György	3,7
7.	Ferenc	6,3	Ferenc	3,6
8.	Lajos	6,1	Vendel	3,2
9.	György	3,6	Pál	3,0
10.	Pál	3,5	Imre	2,7
		82,3		46,6

A táblázat vizsgálatakor különösen három dolog tűnik fel:

- A tíz leggyakoribb névből hét azonos a két felekezetnél (János, József, István, Mihály, Ferenc, György, Pál).
- A három eltérést mutató név közül a Sándor, László, Lajos név nem szerepel a katolikusoknál az első tíz helyen. Helyette az Antal, Vendel és az Imre mártírológiumi nevet látjuk. A Sándor a század kezdetétől viszonylag nagy számban él az evangélikus közösségben, a katolikusoknál csak a negyvenes évektől található meg. A László név alacsony szinten (1,2%) végig jelen van a katolikus névválasztásban is, a Lajos név Osliban csak két időpontban: a negyvenes évek végén és a kilencvenes években jelenik meg (0,7%). Antalt (1,0%) és Imrét (1,3%) keresztelnek az evangélikus gyülekezetben is, a Vendel nevet viszont egyáltalán nem választják. Ugyanakkor Osliban a Vendel különösen nagy kultusszal rendelkező név, kápolnát szenteltek tiszteletére, valamint fogadott ünnepként ülik meg a szent névnapját.
- Lényeges eltérést mutat az, hogy az evangélikusoknál az első 10 név felöleli az összes névviselő 82,3%-át, míg a katolikusoknál csupán a 46,6%-át. Tehát a nevek megterheltségében nagy az eltolódás.

	evangélikus	%	katolikus	%
1.	Julianna	16,9	Anna	8,7
2.	Erzsébet	11,6	Erzsébet	8,0
3.	Eszter	10,0	Rozália	6,4
4.	Anna	9,3	Terézia	6,1
5.	Lídia	8,5	Katalin	5,0
6.	Zsuzsanna	7,5	Mária	4,6
7.	Terézia	5,7	Ágnes	4,4
8.	Éva	5,0	Veronika	3,9
9.	Katalin	5,0	Janka	3,2
10.	Zsófia	4,3	Borbála	3,0
		83,8		53,0

A női nevek esetében az összes névhez viszonyított százalékos arány közel olyan, mint a férfineveknél. Azaz az evangélikus közösségben nagy az első tíz név megterheltsége, Osliban jóval kisebb.

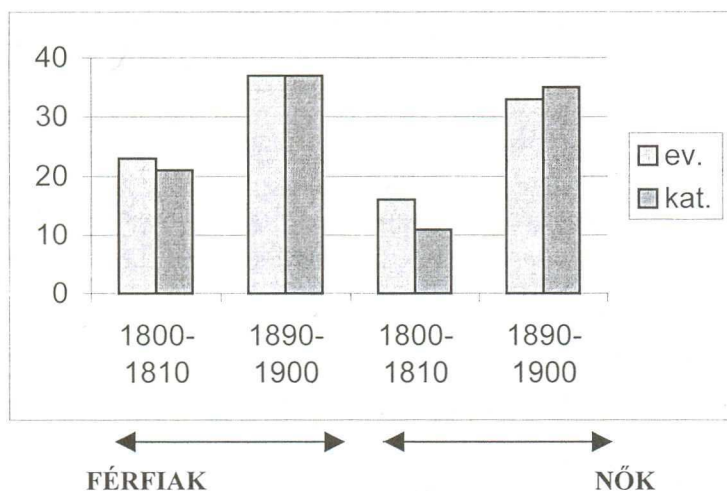
A listán szereplő nevek között azonban nagyobb a különbség. Az Erzsébet, Anna, Terézia és Katalin nevek azonosak, a többi eltér. Az evangélikusoknál a Julianna, Eszter, Lídia, Zsuzsanna, Éva bibliai eredetű nevek rendkívül kedveltek, a múlt századi közösségekben szívesen választották ezeket a Zsófiával együtt. A katolikusoknál – s különösen Osliban – a Mária név kedveltsége nem kíván magyarázatot, talán csak annyit, hogy a század első felében még ritkán adják. Szerepel viszont a latin nyelvű születési anyakönyvezésnél a Mária Anna forma, amit később, magyar nyelvű házassági és halotti anyakönyvi bejegyzéseknél már Marianna vagy Marinka alakban írtak ugyanarról a személyről téve említést.

Az evangélikusok bibliai eredetű neveivel szemben a katolikusoknál a szentek tiszteletét tükröző névadás figyelhető meg: Ágnes, Veronika, Rozália, Borbála. A Janka név a századvégi országos névdivat hatását jelzi.

A katolikusoknál tapasztalható, s a szentek tiszteletét tükröző névadási szokás nem csupán az első tíz leggyakoribb név vizsgálatakor mutatható ki, hanem a teljes névanyagra vonatkoztatva is. Kedvelt név az Apollónia, Augusztina, Angela, Ágota, Brigitta, Cecília, Emília, Gizella, Ilona, Klára, Krisztina, Margit, Orsolya, Piroska, Regina, Skolasztika, Viktória és a Zsófia.

5. Összegzésképpen megállapítható, hogy száz év alatt mindkét felekezetnél nőtt a választható nevek száma: az evangélikus férfiaknál 23-ról 37-re, nőknél 16-ról 33-ra; a katolikus férfiaknál 21-ről 37-re, nőknél 11-ről 35-re emelkedett.

A női névanyag egyhangúsága megszűnt, a névválaszték nemek szerint mutató különbsége eltűnt. A katolikus női nevek száma több mint háromszorosára emelkedett, az evangélikus női nevek száma megduplázódott.

A század utolsó évtizedében mindkét felekezetnél megjelennek az országosan elterjedt, divatosá vált nevek. Ennek következménye egyrészt, hogy nő a nevek száma és csökken a hagyományos nevek igénybevétele. Az első évtizedben a János név az evangélikus felekezetnél 16,1%-os, a katolikusoknál 17%-os megterheltségű, az utolsó tíz évben ez 5,6%, illetve 7,5%-ra csökken. A leggyakoribb evangélikus női név, a Julianna 22,3%-ról 12,7%-ra, a legdivatosabb katolikus név, az Anna 30,7%-ról 4,4%-ra esik vissza. Másrészt a divatnevek behatolása a névanyagba fellazítja a jól érzékelhető felekezeti névválasztási különbségeket, főként a női nevekre igaz ez a megállapítás. A bibliai eredetű neveknek (Éva, Zsuzsanna, Sára) egyre kisebb súlya lesz az evangélikus névadásban, csökken a katolikusoknál a mártírológiumi nevek előfordulása, helyükbe az Ida, Vilma, Jolán, Franciska név kerül.

VARGA JÓZSEFNÉ